

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Művészettörténeti Doktori Iskola

Rockenbauer Zoltán

Márffy Ödön
(Monográfia és életmű-katalógus)

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető: Dr. Passuth Krisztina DSc, professor emeritus

Bíráló Bizottság tagjai:

Dr. Kelényi György DSc, egyetemi tanár (elnök)

Dr. Keserü Katalin, (bíráló)

Dr. Tímár Árpád, CSc (bíráló)

Dr. Ágoston Julianna, PhD (titkár)

Dr. Bajkay Éva, CSc (tag)

Dr. Gergely Mariann, PhD (tag)

Dr. Eörsi Anna, PhD (tag)

Budapest, 2008

1. A kutatás célkitűzése

Amikor Márffy Ödön 1902 őszén megkezdte képzőművészeti tanulmányait Párizsban, Monet, Renoir, Cézanne és Gauguin még éltek, Bonnard fiatal festőnek számított, a kék korszakában alkotó Picasso éppen túl volt első párizsi kiállításán, Matisse és társai pedig még szinte teljesen ismeretlenül próbálgatták azokat a színekísérleteket, amelyek majd 1905-ben a fauve-ok nyilvános fellépéséhez vezetnek. A fiatal Márffy az École des Beaux Arts-on szerzett ismeretek mellett ezt a színes, állandóan az újra törekvő művészi látásmódot hozta magával 1906-ban. Sikeres hazai bemutatkozást követően, meghívást nyert a MIÉNK alapítói közé. Barátaival, Kernstok Károllyal, Czóbel Bélával és másokkal közös gondolkodásban továbbfejlesztve párizsi tapasztalatait 1909 végén megalakították az első magyar avantgárd művészcsoportot, amely 1911-től a Nyolcak néven vált ismertté. A csoport jelentősége túlmutat a képzőművészet határain. A Nyolcak legközvetlenebb szövetségesei az irodalomban Ady és a Nyugat-kör, a zenében Bartók Béla, Kodály Zoltán, Weiner Leó és az Új Magyar Zeneegylet voltak. E páratlan művészi kivirágzásnak, amely lényegében szinkronban volt a legmodernebb európai folyamatokkal, az első világháború, majd az 1918-1920 közötti zaklatott magyar kül- és belpolitikai helyzet vetett gátat. A húszas évekre a Nyolcak tagjainak többsége emigrált, Márffy volt az egyetlen, aki ekkoriban tartósan Magyarországon dolgozott. Részben e ténynek köszönhetően vált az évtized közepére a modern kezdeményezéseket összefogó KUT egyik kulcsszereplőjévé, majd 1927-től tíz éven át a szervezet elnökévé. Ez az időszak, amikor festészetét Magyarországon széles körben elismerték és rokonszenvvel fogadták. A második világháborút követően alapító tagként csatlakozott az akkori legmodernebb irányzatokat képviselő Európai Iskolához, jóllehet művészete a fiatalokhoz képest már inkább maradinak számított. Az ötvenes években festészete kényszerűen háttérbe szorult. Elismerésben újra csak 1958-tól, életének utolsó két esztendejében részesült, de műveinek népszerűsége a kiállítás-szervezők és a gyűjtők körében máig töretlennek mondható.

Márffy személyében olyan művésszel van tehát dolgunk, aki tartósan a hazai festészet élvonalához tartozott, és aki egyes periódusaiban kimagaslót alkotott. Művészetéről születtek összefoglaló írások már életében is, halála után pedig megjelentek ismeretterjesztő jellegű, illusztrált monográfiák, ám az életmű egyes szakaszai a legutóbbi időkig homályban maradtak. Szinte teljesen feltáratlannak számított a festő pályakezdő, párizsi korszaka, igen bizonytalan ismereteink voltak csak fauve-os periódusáról, és a kutatás sajátos módon elhanyagolta az életmű kései szakaszát is.

Munkám célja ezért Márffy Ödön életpályájának teljes ívében történő feltérképezése, s ennek megfelelően korszerű, gazdagon adatolt életmű-katalógus létrehozása, valamint a festőt átfogó módon bemutató monográfia létrehozása volt.

2. A kutatás választott módszerei

A monográfia megírását megelőzte a Márffy Ödön műveire vonatkozó, több éves kutatás, azaz a monográfia épül az életmű-katalógusra, és nem fordítva. Az anyaggyűjtést differenciált források igénybevételével folytattam. A magán- és közgyűjtemények, valamint az aukciós házak és galériák jóvoltából a mára reprodukción közzétehető művek döntő többségét eredetiben is volt módom tanulmányozni és dokumentálni. A lappangó illetve megsemmisült művek esetében a Márffy-hagyaték jegyzékeire és fénykép anyagára, különféle közgyűjteményi archívumokra és fotótárakra, valamint a kiállítási katalógusokban, korabeli sajtótermékekben publikált reprodukciókra kellett hagyatkoznom. Adatoláskor a képek fizikai jellemzői mellett, a provenienciát, a kiállításokon való szerepeltetést, és a művekre vonatkozó irodalmat is igyekeztem kikutatni, és az életmű-katalógusban – a tulajdonosok személyiségi jogainak figyelembevétele mellett – közzétenni.

A teljes életműveket feldolgozó műjegyzékek zöme kronologikus jellegű, azonban úgy véltem, szerencsésebb, ha nem hipotetikus időrendből, hanem magukból az alkotásokból indulok ki. Márffy jól behatárolható műfajcsoportokban dolgozott, figuratív művészete szinte teljesen mellőzi a narratív elemet, így életműve motívum-alapú osztályozásra igen alkalmas. Így a katalógus esetében tematikus elvű (műfaji, majd motívumok köré csoportosított) feldolgozás mellett döntöttem.

A monográfia viszont időrendi feldolgozást követ, azaz elsősorban biográfia. Nagyobb szakaszokra bontva tárgyalom a festő életrajzát, művészi tevékenységét, kiállításait és az adott korszakban készült műveket. A fejezetek végén található rövid képelemzések során az egy periódusban keletkezett legfontosabb művek egymás mellé kerülnek, így nem veszik el a kronologikus alapú osztályozás egyetlen ténylegesen meglévő előnye sem: a művészi fejlődés íve is érzékelhetővé válik.

3. Az értekezés főbb megállapításai, eredményei

A disszertáció ekként két részből áll: Márffy Ödön életpályájának monografikus feldolgozásából, és a hozzá kapcsolódó adattárból.

Márffy pályaszakaszait életének olyan fontosabb állomásaihoz kapcsoltam, amely a festészetében is változást hoztak. A párizsi évek alatt fogalmazódott meg benne az a kettős gyökerű festői szemlélet, amely kombinálja a cézanne-i képépítést és fauve-ok élénk színhasználatát, oly módon, hogy e stíluselemek szinte egymással versenyezve jelennek meg képein. A ténylegesen fauve-os festészetét azonban csak 1908-tól – Kernstokkal és Czóbellal kölcsönhatásban – már Nyergesújfalun alakította ki. A Nyolcak időszakában a továbblépést nagyrészt Cézanne hatásának felerősödése jelentette. A konstruktív törekvések – akárcsak társai többségénél – összekapcsolódtak a monumentális kompozíciók alkotásának igényével. A háború idején hadifestőként dolgozott, és az évtized végére művészete fokozatosan az expresszionizmus vonzáskörébe került. Ady özvegyével, Csinszkával kötött házassága művészetében is jelentős változást hozott. Csinszka, akárcsak a költő kései költészetének, Márffy alkotásainak is meghatározója lett. Az ekkor kialakított sajátosan lírai, felszabadultan kolorista, dekoratív festészete leginkább az École de Paris festőivel rokonítható. 14 évi házasságot követően felesége elvesztése komoly válságot jelentett Márffy pályájában, de a magányosság éve alatt tovább folytatta a korábban megkezdett utat. Stílusa nem sokat változott, a fáradás jelei azonban kezdtek mutatkozni képein. Csatlakozása az Európai iskolához, és 1949-ben kötött második házassága új lendülettel kecsegtetett, és Márffy még arra is kísérletet tett, hogy művészetét az új politikai elvárásokhoz közelítse, ám nem járt sikerrel. Művei, ha realisták nem is de *realisztikusabbak* lettek. A mellőzés idején főként csendélet-festészetbe menekült, és kései szakaszát művészi hanyatlás jellemzi.

Az elmúlt tíz év kutatása folyamán reprodukált és adatolt közel másfélezer mű alapján Márffy életművét sokkal egységesebben látjuk, mint korábban. Nemzetközi áramlatokhoz való kapcsolódása a francia posztimpresszionizmus, majd a fauve-izmus esetében érthető, hiszen ezeket az irányzatokat a helyszínen tanulmányozta. Érdekes viszont, hogy a később szinte kizárólag Magyarországon dolgozó festő művészete tényleges kapcsolatok nélkül is hasonlóan alakul az évtizedek folyamán, mint számos Franciaországban alkotó kortársáé. Elsősorban Derain, Dufy, Manguin, Van Dongen, Kisling életművével mutathatók ki párhuzamok.

Úgy vélem, a függelékben közölt életmű-katalógus más hasonló jellegű magyar munkákhoz képest adatolásban gazdagnak tekinthető, amelyhez mintegy 2000 címet tartalmazó, a festőre

vonatkozó bibliográfia, teljességre törekvő kiállításjegyzék, és időrendet követő aláírás-katalógus kapcsolódik.

A 2006-ban publikált monográfia óta az adattár számos új adattal bővült, lappangó és korábban ismeretlen művek, a festő életére vonatkozó információk kerültek elő. Így okkal remélhető, hogy a kutatás folytatása számos további részlet megvilágításával kecsegtet.

4. Válogatott publikációk az értekezés témakörében

Monográfia

- Rockenbauer Zoltán: Márffy. Budapest – Párizs: Maklár Artworks. 2006.

Kiállítási katalógus

- Márffy és múzsái. [katalógus]. A bevezető tanulmányt írta, az életrajzot és a kiállításjegyzéket összeállította, a képeket válogatta Rockenbauer Zoltán. Budapest: Ernst Múzeum. 2003.

Tanulmányok

- Czóbel Béla emlékkiállítás. Halálának 25. évfordulója alkalmából. [Bevezető a kiállítási katalógushoz.] Budapest, Sopron, Zalaegerszeg, Kaposvár, Szolnok, Miskolc, Debrecen, Hatvan. 2001.
- Márffy Ödön tanulóévei. A párizsi ösztöndíj (1902-1906). In: *Ars Hungarica*, 2005. 1. sz. 109-140.
- Márffy vad színekkel. Egy életmű átértékelődése az aukciók tükrében. In: *Art Magazin*, 2005. 1. sz. 38-40.
- Márffy feketén-fehéren. Amiről a Rónai Dénes-negatívok mesélnek. In: *Art Magazin*, 2005. 1. sz. 41-44.
- Az eltűnt Márffyk nyomában. Wanted 2. In: *Art Magazin*, 2005. 2. sz. 50-52.
- A „Három akt”, avagy elveszett-e Márffy Ödön korai főműve?. In: *Művészettörténeti Értesítő*, 2005. 3-4. sz. 309-318.
- Vadak a Duna-parton, avagy tekinthető a magyar Collioure-nak Nyergesújfalu? In: *Magyar Vadak Párizstól Nagybányáig. 1904-1914.* Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 2006. 137-143.
- The Fauves by the Danube, or Could Nyergesújfalu Have been Hungary's Collioure? In: *Hungarian Fauves from Paris to Nagybánya. 1904 – 1914.* Budapest: Hungarian National Gallery, 2006. 125-132.
- A fauve-os hatások alakulása a modern magyar csendéletfestészetben. In: *Magyar Vadak Párizstól Nagybányáig. 1904-1914.* Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 2006. 173-184.
- Márffy Ödön. In: *Magyar Vadak Párizstól Nagybányáig. 1904-1914.* Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 2006. 268-269. 1.
- A muzikális Nyolcak. Múzsák randevúja a pesti kávéházakban. In: Kieselbach Tamás (szerk.): *Magyar zene és kép. Zene, ritmus, hangzás, kép, fotó, látvány.* Budapest: Corvina, 2007. 58-71.
- A Nyolcak egymás közt. In: Berecz Ágnes – L. Molnár Mária – Tatai Erzébet (szerk.): *Nulla dies sine linea. Tanulmányok Passuth Krisztina hetvenedik születésnapjára.* Budapest, Praesens: 2007. 82-89.
- Des fauves au bord du Danube. Nyergesújfalu peut-il être considéré comme un Collioure hongrois ? In : *Fauves Hongrois. 1904-1914.* Paris : Ed. Biro. 2008. 112-117.
- Les influences fauves dans la peinture hongroise de nature morte. *Fauves Hongrois. 1904-1914.* Paris: Ed. Biro. 2008. 154-159